

УДК 378.937

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-2.30>

Шуппе Л. В.

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Статтю присвячено конкретизації сутності та структури лінгвокультурологічної компетентності, а також вияву рівнів її сформованості в майбутніх учителів іноземних мов у процесі їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти. Продемонстровано, що лінгвокультурологічна компетентність майбутніх учителів іноземних мов є закономірним наслідком реалізації у практиці їхньої професійної підготовки засобів культурологічного підходу, суть якого полягає у визнанні пріоритету культури в іншомовній освіті, вихованні і розвитку їхньої багатокультурної мовної особистості, у процесі яких вона не просто вивчає культуру, а проживає і переживає її як спосіб власного життя і діяльності, як певне середовище свого духовного збагачення. Лінгвокультурологічна компетентність учителя іноземної мови – це професійно важливе новоутворення особистості, яке дає йому змогу відчувати себе суб'єктом культурно-історичного процесу на основі ґрунтовної поінформованості в різних галузях науки та мистецтва, розуміння закономірностей розвитку культури як процесу зі створення, зберігання і трансляції загальнолюдських цінностей, чіткої орієнтації в традиціях, реаліях, звичаях, духовних надбаннях не лише свого народу, а й інших націй, мови котрих вивчаються, вияву здатності спілкуватися в сучасному світі, оперуючи культурними компонентами і зразками різних народів, ефективно здійснюючи міжмовну і міжкультурну професійну комунікацію. Структура означеного феномена функціонує в гармонійній єдності інформаційно-змістового, особистісно-ідентифікаційного та функціонально-рольового компонентів, які виконують інтелектуальну, аксіологічну й адаптивно-регулювальну функції.

Вибіркове обстеження студентів закладів вищої освіти, які здобувають кваліфікацію вчителя іноземної мови, засвідчило, що за традиційного навчання в них досить повільно відбувається формування лінгвокультурологічної компетентності за всіма роками професійної підготовки. Як наслідок, більше половини випускників бакалаврату, достатньо мірою володіючи основною іноземною мовою, яка вивчається, практично дуже слабо підготовлені до реалізації функцій учителя іноземної мови як носія культурних цінностей, провідного суб'єкта й організатора шкільної іншомовної освіти, а також медіатора культур у сфері міжкультурної комунікації та взаємодії.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі іноземної мови, лінгвокультурологічна компетентність, культурологічний підхід, медіатор культур.

У сучасних умовах розвитку багатомовного комунікативного європейського суспільства залучення підростаючих поколінь до пізнання, збереження, трансляції й відтворення цінностей і традицій етнічних та національних культур постає найважливішою соціальною місією вчителів іноземних мов як професійно компетентних фахівців із зарубіжної філології та медіаторів культур у сфері шкільної міжкультурної іншомовної освіти [3, с. 16]. При цьому вчителі іноземних мов, реалізуючи власну професійно-педагогічну діяльність в умовах сприяння міжкультурному діалогу, мають бути не лише реципієнтами та провідниками соціокультурних цінностей, а й дослідниками проблем сучасної лінгводидактики й лінгвокультурології, ефективно здійснюючи культурологічний та кроскультурний аналіз підручників та наявного освітнього середовища. Отже, в означеному контексті значно актуалізується проблема вдосконалення професійної підготовки вчителів іноземних мов на основі лінгвокультурологічного підходу [5, с. 34], який передбачає набуття ними відповідної фахової компетентності.

Проблема вдосконалення професійної підготовки вчителів іноземних мов, особливо в умовах впровадження сучасної європейської мовної та освітньої політики [1], залишається предметом пильної уваги українських та зарубіжних науковців. Провідними аспектами наукових розвідок є такі: тенденції розвитку іншомовної педагогічної освіти (Н. Бібік, В. Гаманюк, С. Ніколаєва); інновація змісту, форм і методів фахової підготовки фахівців із романо-германської філології (Л. Голубенко, Н. Колесниченко, Я. Черньонков); формування в них лінгвокомунікативної (Н. Гальскова, Н. Гез, І. Задорожна), дослідницької (О. Григорович, М. Князян), педагогічної (О. Цокур, О. Шишко), лінгводидактичної (Т. Коноваленко, Є. Пассов), соціокультурної (Н. Білоцерківська, В. Коваль), міжкультурної (Н. Бориско, Т. Колбіна, С. Радул), мультикультурної (Р. Булаков) компетенцій. Натомість, попри численність науково-педагогічних досліджень, питання, які стосуються визначення сутності й специфіки, а також уточнення структури лінгвокультурологічної компетентності вчителів іноземних мов, висвітлено не належним чином.

Мета статті – конкретизація сутності та структури лінгвокультурологічної компетентності, а також вияв стану її сформованості в майбутніх учителів іноземних мов у процесі їхньої професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Аналіз доробок учених (М. Суворова, І. Харченкова) дав змогу встановити, що лінгвокультурологічна компетентність є закономірним наслідком реалізації у практиці сучасної філологічної освіти особливо – лінгвокультурологічного – підходу [5, с. 68], який іде на зміну традиційним когнітивно-знансьовому й технократичному підходам. Його суть полягає у визнанні пріоритету культури в освіті, вихованні і суспільному розвитку особистості, у процесі яких вона не просто вивчає культуру, а проживає і переживає її як свій спосіб життя і діяльності, як певне культурне середовище, продовжуючи її розвивати [2, с. 90].

Лінгвокультурологічний підхід, забезпечуючи зміну педагогічних пріоритетів за рахунок проєктування нового ідеалу суб'єктів викладання й учіння як "людей культури" [8, с. 450], спрямовує освітню діяльність на формування духовної особистості, здатної конструювати свій внутрішній світ на основі орієнтації у сфері культури власного народу та представників інших країн через опанування її цінностей, традицій, правил і, залишаючись неповторною, гармонійно співіснувати з іншими людьми, бути здатною до спільного вирішення проблем.

У процесі проведення власного теоретико-емпіричного дослідження з'ясовано, що лінгвокультурологічна компетентність учителя іноземної мови – це професійно важливе новоутворення особистості, яке дає йому змогу відчувати себе суб'єктом культурно-історичного процесу на основі ґрунтовної поінформованості в різних галузях науки та мистецтва, розуміння закономірностей розвитку культури як процесу зі створення, зберігання і трансляції загальнолюдських цінностей, чіткої орієнтації в традиціях, реаліях, звичаях, духовних надбаннях не лише свого народу, а й інших націй, мови котрих вивчаються, вияву здатності спілкуватися в сучасному світі, оперуючи культурними компонентами і зразками різних народів, ефективно здійснюючи міжмовну і міжкультурну професійну комунікацію.

Установлено, що саме лінгвокультурологічна компетентність визначає активну життєдіяльність особистості вчителя іноземної мови, її здатність орієнтуватися в різних сферах соціального і професійного життя, гармонізує внутрішній світ і відносини із соціумом, затверджуючи основний постулат культурологічного підходу в освіті: особистість, для того щоб "наздогнати людство", з одного боку, повинна прожити "для себе" культуру, тобто пройти її етапи у своєму духовному розвитку, а з іншого – повинна приймати активну участь у сучасному діалозі культур, цивілізацій та свідомостей [6].

Через це, на нашу думку, структура лінгвокультурологічної компетентності вчителя іноземної мови функціонує в гармонійній єдності інформаційно-змістового, особистісно-ідентифікаційного та функціонально-рольового компонентів, які виконують такі функції:

– інтелектуальну (знання національних і культурних особливостей носіїв рідної та іноземних мов, способів їх конструктивної комунікативної взаємодії та взаємовигідної співпраці, етичних принципів та настанов іншомовної комунікативної культури);

– аксіологічну (визнання рівності мов, значущості інших культур та повага до них, орієнтація на діалог культур, продуктивну взаємодію, стимулювання до розширення культурних та міжкультурних контактів);

– адаптивно-регулювальну (приспосовування до умов багатомовності і багатокультурності, гармонізація соціальних та міжособистісних відносин у полікультурному мовному та професійному середовищі, забезпечення сприятливого морально-психологічного клімату у ситуаціях ділового, міжкультурного та педагогічного спілкування).

Згідно з проведеними спостереженнями за діяльністю майстрів педагогічної праці у сфері шкільної іншомовної освіти, встановлено, що високий рівень сформованості лінгвокультурологічної компетентності був притаманним тим учителям іноземної мови, які виявляли всебічну поінформованість у галузі теорії культури, виявляючи знання основних понять і термінів, розуміння сутності та ролі культури в суспільстві і повсякденному житті, а також способів реалізації провідних культурних практик (культура мислення, культура поведінки, культура мовлення, культура спілкування); повну теоретичну обізнаність щодо культурних традицій, історії, географії, економіки, державного устрою, культури країн, мова яких вивчається, етикету та специфіки взаємодії з представниками іншомовної культури, способів підпорядкування своєї комунікативно-мовленнєвої поведінки у соціокультурних ситуаціях; адекватне розуміння специфіки етнокультурного різноманіття країн, мова і культура яких вивчається, особливостей традицій, обрядів і свят, а також закономірностей етнокультурного розвитку носіїв рідної та іноземної мови, яка вивчається, під впливом соціокультурних чинників (віросповідання, раса, етнос, гендер), особливостей упровадження полікультурних практик (білінгвальне навчання; міжкультурна освіта; педагогіка толерантності; педагогіка добра/свободи/ненасилля).

Вчителі іноземної мови з високим рівнем сформованості лінгвокультурологічної компетентності виявляють гнучке володіння вербально-семантичним кодом рідної та іноземних мов, що вивчаються, з урахуванням під час іншомовної комунікації специфіки "мовної картини світу" носіїв рідної та інших мов, дуже яскраво виявляючи позицію медіатора культур у ситуаціях міжкультурної комунікації та міжособистісного спілкування; демонструють системно структуровані знання з історії становлення та тенденцій розвитку іншомовної освіти, сутності, принципів, форм і методів її організації, а також способів здійснення функцій педагогічної діяльності сучасного вчителя іноземної мови як медіатора культур. Їм властиві дуже яскраво виражена установка на позитивне сприйняття різноманіття культур як чинника збагачення творчого потенціалу особистості, зосередженість на партнерській та творчій співпраці з учасниками міжкультурної комунікації та іншомовної освіти, дотримання настанов оптимізму та доброчесності під час здійснення функцій професійної діяльності, а також ціннісне ставлення до професії, бажання опанувати основи професійної майстерності та діяльності як медіатора культур у сфері міжкультурної комунікації та іншомовної освіти, потреба в безперервному професійному зростанні та самовдосконаленні як полікультурної мовної особистості.

Вчителі іноземної мови з високим рівнем сформованості лінгвокультурологічної компетентності демонструють гнучке і варіативне володіння різними способами аналізу соціокультурних явищ і процесів із позиції діалогу культур, уміння формулювати, обґрунтовувати власну думку під час обговорення культурологіч-

ної тематики, порівнювати факти щодо культурного різноманіття під час розв'язання професійних завдань; інтегрувати національно марковану лексику, скорочення, неологізми, визначати прихований сенс культурологічного матеріалу, відбитий афоризмами, фразеологізмами, крилатими словами, встановлюючи причинно-наслідкові залежності і детермінанти культурних феноменів, морфологічні, структурні та функціональні властивості й ознаки соціокультурних явищ, відображені в одиницях мови. Вони здатні викликати довіру, знімати напругу у взаємовідносинах із носіями інших мов, виявляти почуття співпереживання та причетності в ситуаціях спільної діяльності, створювати зону успіху та співпраці під час вирішення професійних завдань; долати культурну дистанцію у взаємодії з представниками інших культур, організувати та підтримувати діалог культур, попереджуючи в ситуаціях міжособистісної взаємодії будь-які акти вербальної або невербальної агресії, дискримінації чи насилля, здійснюючи контроль та корекцію вербальної та невербальної поведінки учасників міжкультурної комунікації, виявляючи повагу до їх інакшості (релігійних, мовних, расових, етнокультурних, гендерних, фізичних ознак). Учителі іноземної мови вдало застосовують прийоми та техніки навчання іноземної мови в контексті культури, дотримуючись принципів і методів культурологічного підходу у сфері іншомовної освіти та полікультурного виховання, використовуючи потенціал іноземної мови як засобу формування полікультурної мовної особистості – суб'єкта діалогу культур.

З огляду на означені вище концептуальні настанови, впродовж 2017–2019 рр. під науковим керівництвом професора О. Цокур було проведено констатувальний експеримент із вияву рівнів сформованості у майбутніх учителів іноземної мови лінгвокультурологічної компетентності [7]. До експерименту методом випадкового відбору залучалися студенти I–IV курсів спеціальностей 035 “Філологія” (англійська, німецька, французька, іспанська, грецька, італійська) та 014 “Середня освіта. Мова та література (англійська, німецька, французька, румунська)” чотирьох університетів Південного регіону України (Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Міжнародний гуманітарний університет) у складі 820 осіб. Отримані дані висвітлено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати констатувального експерименту з вияву рівнів сформованості лінгвокультурологічної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

№ з/ч	Рівні сформованості лінгвокультурологічної компетентності	Курс і кількість досліджуваних			
		I курс (284 ос.)	II курс (196 ос.)	III курс (187 ос.)	IV курс (153 ос.)
1	Високий	-	-	-	11%
2	Достатній	-	-	14%	17%
3	Середній	8%	21%	29%	22%
4	Низький	35%	41%	33%	34%
5	У стадії накопичення	57%	38%	24%	16%

Як видно з табл. 1, вибіркоче обстеження студентів означених закладів вищої освіти, які здобувають кваліфікацію вчителя іноземної мови, засвідчило, що за традиційного навчання в них досить повільно відбувається формування лінгвокультурологічної компетентності за всіма роками професійної підготовки. Викликає занепокоєння емпірично встановлений факт, що впродовж чотирьох років навчання досить значний контингент студентів бакалаврату зовсім не виявляє культурологічної компетентності, оскільки її провідні складники перебувають у стадії накопичення (на I курсі – 57 %, на II курсі – 38 %, на III курсі – 24 %, на випускному курсі – 16 %). І якщо такий стан можливо пояснити на I курсі тим, що вивчення основної – іспанської, грецької, італійської та французької – мови студенти розпочинають уперше (попри обмежений набір на англійську мову), оскільки відсутні випускники спеціалізованих іспанських, грецьких, італійських та французьких класів або шкіл в їх складі, то встановлена усталена тенденція з другого по четвертий курси вказує вже на певні недоліки, які мають місце у змісті та технологіях їхньої бакалаврської підготовки, в якій досить слабо застосовані методологічні засади як компетентнісного, так і особливо культурологічного підходів.

Про це свідчить і той емпіричний факт, що у випускників бакалаврату сформованість лінгвокультурологічної компетентності виявлено переважно на низькому (34 %) і середньому (22 %) рівнях за незначного контингенту досліджуваних, які виявили її на достатньому (17 %) і високому (11 %) рівнях. При цьому майже у п'ятій частині майбутніх учителів іноземної мови (16 %) лінгвокультурологічну компетентність не виявлено зовсім, оскільки її складники перебували у стадії накопичення. Це, на нашу думку, означає, що більше половини випускників бакалаврату, достатньою мірою володіючи основною іноземною мовою, яка вивчається, практично дуже слабо підготовлені до реалізації функцій учителя іноземної мови як носія культурних цінностей, провідного суб'єкта й організатора шкільної іншомовної освіти, а також медіатора культур у сфері міжкультурної комунікації та взаємодії.

Висновки. Отже, проведення констатувального експерименту з вияву рівнів сформованості лінгвокультурологічної компетентності в майбутніх учителів іноземної мови дало змогу зафіксувати суперечність,

яка має місце у процесі їхньої професійної підготовки. Це суперечність між новим соціальним замовленням сучасного українського суспільства, зорієнтованого на досягнення громадянського миру, стабільності та визнання цінності культурного різноманіття, забезпечення соціальної справедливості і демократії, та відсутністю належної за змістом та технологіями фахової лінгвокультурологічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, спрямованої на формування в них лінгвокультурологічної компетентності як мовних посередників та медіаторів культур у сфері шкільної міжкультурної іншомовної освіти.

Перспектива подальшого дослідження порушеної проблеми вбачається у розробленні технології формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Використана література:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Кузьміна Л. Г. Современные культурологические подходы к обучению иностранным языкам. *Вестник ВГУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. № 2. С. 86–93.
3. Пассов Е. И. Культуросообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация. *Иноземні мови*. 2002. № 4. С. 3–18.
4. Сибгатуллина А. А. Формирование культурологической компетенции будущего учителя иностранного языка национальной школы : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08. Москва, 2009. 387 с.
5. Суворова М. А. Лингвокультурологический подход в обучении иностранным языкам студентов старших курсов языкового вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Улан-Удэ, 2010. 180 с.
6. Харченкова И. В. Концепция формирования лингвокультурологической компетенции студентов языковых факультетов на материале креолизованных текстов при обучении немецкому языку. *Современные проблемы науки и образования*. 2013. № 6. URL : <http://www.science-education.ru/113-108>.
7. Цокур О. С. Підготовка нового покоління науково-педагогічних кадрів як найважливіша місія класичного університету в умовах глобалізації. *Університетська педагогічна освіта: історія, теорія і перспективи розвитку в умовах глобалізації* : колективна монографія / за ред. О. С. Цокур. Одеса : ФОРМ Бондаренко О. М., 2018. Розділ 2.3. С. 47–58.
8. Tsokur O., Boychev I. Multi-Cultural Pedagogical Approach to Future Teacher Training as a Factor of Formation of their European Identity. *Journal of Danubian Studies and Research*. 2018. Vol 8. № 2. P. 449–457.

References:

1. Nikolaieva, S.Yu. (Eds.). (2003). *Zahalnoievropejski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [General European Guideline on Linguistic Education: Learning, Teaching, Evaluation]*. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
2. Kuzmina, L.G. (2001). *Sovremennye kulturovedcheskie podhody k obucheniiu inostrannym yazykam [Modern Culturological Approaches to Teaching Foreign Languages]*. *Vestnik VGU. Ser.: Lingvistika i mezhkulturnaya kommunikatsiya – Bulletin of the Voronezh State University*. Ser.: *Linguistics and Intercultural Communication*, 2, (pp. 86-93). Voronezh: Izd-vo VGU [in Russian].
3. Passov, Ye.I. (2002). *Kulturosoobraznaya model professionalnoy podgotovki uchitelya: filosofiya, sodержание, realizatsiya [Culturematchable Pattern of a Teacher's Professional Training: Philosophy, Essence, Actualization]*. *Inozemni movy – Modern Languages*, 4, 3-18 [in Russian].
4. Sibgatullina, A.A. (2009). *Formirovanie kulturologicheskoy kompetentsii buduschego uchitelya inostrannogo yazyka natsionalnoy shkoly [The Formation of the State School Future Language Teacher's Culturological Competence]*. *Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
5. Suvorova, M.A. (2010). *Lingvokulturologicheskii podhod v obuchenii inostrannym yazykam studentov starshih kursov yazykovogo vuza [Lingvokulturological Approach to Teaching Foreign Language to the Senior Students of the Linguistic Departments]*. *Candidate's thesis*. Ulan-Udeh [in Russian].
6. Harchenkova, I.V. (2013). *Kontseptsiya formirovaniya lingvokulturologicheskoy kompetentsii studentov yazykovykh fakultetov na materiale kreoлизованных текстов pri obuchenii nemetskomy yazyku [A Concept of Formation of the Linguistics Students' Linguoculturological Competence on the Basis of The Creole Texts in the Process of Teaching German]*. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya – Contemporary Issues of Science and Education*, 6. Retrieved from <http://www.science-education.ru/113-108> [in Russian].
7. Tsokur, O.S. (Eds.). (2018). *Pidhotovka novoho pokolinnia naukovopedagogichnykh kadriv yak naivazhlyvisha misiia klasychnoho universytetu v umovakh hlobalizatsii [A Professional Training of a New Generation of Teachers as the Most Urgent Task of Universities under the Globalization Conditions]*. *Universytetska pedahohichna osvita: istoriia, teoriia i perspektivy rozvytku v umovakh hlobalizatsii – University Pedagogical Sciences: History, Theory and Perspectives under the Globalization Conditions* (Section 2.3) (pp. 47-58). Odessa: FOP O.M. Bondarenko [in Ukrainian].
8. Tsokur, O., & Boychev, I., (2018). *Multi-Cultural Pedagogical Approach to Future Teacher Training as a Factor of Formation of their European Identity*. *Journal of Danubian Studies and Research*, 2 (8), 449-457.

Shuppe L. V. The state of the future foreign languages teachers' linguoculturological competence maturity

The present article aims to underline the contents and structure of the linguoculturological competence as well as become aware of the future foreign languages teachers' level of its maturity during their professional training at the higher education institution. The article states that the future foreign languages teachers' linguoculturological competence is an expected result of the means of culturological approach during their professional training, the essence of which is to prioritize culture in the foreign languages education, to develop their multicultural linguistic personality, which results not only in learning about the culture, but also experiencing and living it over as a certain spiritual environment. Foreign language teachers' linguoculturological competence is an important part of a professional personality development that allows them to become a subject of a cultural and historical process due to a profound knowledge in different areas of science and art, comprehension of the development of culture as a process of creating, preserving and translating of human values, perfect understanding of traditions, realia, customs, moral values of not only their own nation, but also those whose languages are under consideration,

ability to communicate in a modern world by applying cultural components and examples of different nations and effectively carrying out interlinguistic and intercultural professional communication. The structure of the phenomenon under consideration functions in the cohesion of informative, personality identificational and functional components that carry out intellectual, axiological and adaptive and regulative functions.

A random research of the higher education students of the foreign languages departments has showed that traditional teaching does not enable active formation of the linguoculturological competence during all the years of study. It results in the majority of BA students who, on the one hand, have a satisfactory command of the major language, and on the other hand, do not possess enough qualification as carriers of cultural values, nor leading subjects and developers of a school foreign language education, nor cultural intermediaries in the intercultural communication and interaction.

Key words: professional training, future foreign languages teachers, linguoculturological competence, culturological approach, cultural intermediary.

УДК 37.035:355.01

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-2.31>

Ягунов В. В., Єргідзей К. В.

СИСТЕМА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЛІЦЕЇСТІВ ЗАКЛАДІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ВІЙСЬКОВИМ ПРОФІЛЕМ

Аналізується сучасний зміст понять “патріотизм”, “виховання”, “патріотичне виховання” та “військово-патріотичне виховання ліцеїстів”. Проаналізовано військово-патріотичне виховання ліцеїстів, яке покликане забезпечувати суспільну значущість і повагу до військової служби, формувати бажання у вихованців здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність проходити військову службу. Обґрунтовується система військово-патріотичного виховання та її основні компоненти: цільовий, змістовний, емоційно-мотиваційний, суб’єкт-суб’єктний, процесуальний і результативний. З’ясовано основні педагогічні умови забезпечення ефективності функціонування системи військово-патріотичного виховання ліцеїстів. Означено необхідні складники патріотичного виховання ліцеїста, а саме формування військово-професійної спрямованості юнаків як майбутніх офіцерів; виховання відчуття гордості, гідності, любові до рідної мови, культури, традицій, пошани до національних героїв; формування національної свідомості і самосвідомості як громадянина України та гідного її захисника; виховання поваги до Конституції і законів України; формування готовності до виконання обов’язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Визначено види та форми патріотичного виховання ліцеїстів, які доцільно використовувати в сучасних умовах освітнього процесу як щоденне інформування про факти патріотичної поведінки, героїчні вчинки під час бойових дій та виконання бойових завдань військовослужбовцями на Сході України; заходи, які формують критичне засудження антиукраїнської пропаганди, роз’яснення хибності та неприпустимості розколу країни; профілактика негативних проявів поведінки і порушень військової дисципліни серед ліцеїстів шляхом залучення їх до участі у заходах із військово-патріотичного виховання; організація художньої самодіяльності; проведення методичних зборів з офіцерами по роботі з ліцеїстами та ін. Окреслено конкретні завдання, які покладаються на керівника, викладача, офіцера-вихователя, психолога з військово-патріотичного виховання ліцеїста у закладах спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем.

Ключові слова: виховання, патріотизм, військово-патріотичне виховання, система військово-патріотичного виховання, військова служба, ліцеїсти.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності, цілісності та недоторканості країни, її потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна потреба переосмислення зробленого й здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання молоді – формування справжнього громадянина України – патріота, який діє на основі європейських, національних і професійних цінностей. Актуальність національного військово-патріотичного виховання молодого покоління зумовлена наявністю суперечностей між наявною системою виховної роботи в закладах спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем і необхідністю виконання соціального замовлення щодо виховання громадянина-патріота, національно свідомої особистості, майбутнього офіцера; між теоретичними знаннями викладачів, педагогів, офіцерів-вихователів, психологів, керівників навчальних закладів, а також батьків щодо здійснення національного військово-патріотичного виховання та повсякденною педагогічною практикою виховання ліцеїстів.

Сьогодні актуальним є вивчення проблеми підвищення ефективності військово-патріотичного виховання юнаків. Це дає поштовх переосмислити становлення почуття патріотизму, відданості державі, зміцнення країни, громадянського самовизначення та пробудження національної свідомості ліцеїстів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій дає нам змогу побачити проблему з двох аспектів: як загальнопедагогічну та військово-професійну, оскільки ліцеїсти навчаються в закладах спеціалізованої середньої освіти з військовим профілем. Педагогічні аспекти патріотичного виховання обґрунтовуються в працях українських і закордонних учених минулого та сьогодення: В. Андрущенко, І. Беха, Г. Васяновича, О. Вишневського, М. Драгоманова, Дж. Дьюї, І. Зязюна, В. Кременя, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.